

PRECES

nia, adaptacje, bardziej lub mniej wyraźne aluzje, czasem nawet dosłowne cytaty; nawiązują także do Ojców Kościoła, nauczania soborów i tradycji liturg. (nie tylko kat.). Liczne p. mają charakter chrystol., podkreślając atrybuty i tytuły Jezusa Chrystusa, m.in.: *Lumen mundi*, *Via veritas et vita*, *Fons sanctitatis*, *Bonus Pastor gregis Dei*, *Magister noster*, *Princeps iustus et rectus*, *Iudex vivorum et mortuorum*, *Salvator*, *Redemptor*, *Intercessor*; każdy okres liturg. znajduje w p. swoje odbicie. W tradycji Kościoła występują 3 sposoby wykonania modlitw wstawienniczych we wspólnotowym celebrowaniu liturgii: przewodniczący wypowiada wprowadzenie, a nast. obydwie części wezwania, uczestnicy zaś powtarzają refren po każdym z nich; cz. 1. wezwania wygłasza przewodniczący, a zgromadzenie – cz. 2.; po każdym wezwaniu następuje chwila świętego milczenia (LHIG nr 192-193).

Praktyka p. związana jest z teologią liturgii godzin, w której wierni łączy się z modlitwą samego Chrystusa (OWLG nr 7); każdy chrześcijanin na mocy udziału w kapłaństwie Chrystusa, podejmując modlitwę liturg., jednoczy się z Nim, wstawiając się za Kościoł i zbawienie całego świata (LHIG nr 7: 187); jest to modlitwa wstawiennicza i zastępcza zarazem – Chrystus, a z Nim cały Kościół reprezentowany przez modlącą się wspólnotę lub nawet tylko 1 osobę do tego upoważnioną, modli się do Ojca w imieniu i w zastępstwie wszystkich ludzi (KL 7).

B. Fischer, *Litania ad laudes et vespere. Ein Vorschlag zur Neugestaltung der Ferialprecen in Laudes und Vesper des Römischen Breviers*, LjB 1(1951) 55-74; *Zmiany w Breviarzu i Mszale Rzymskim w myśl zasad nowego Kodeksu Rubryk*, RBL 13(1960) 614-629; F. Morlot, *Les „P.” des laudes et des vespere*, LMD 24(1968) z. 96, 57-95; M.C. de Bourmont, *Fonction et expression des prières d'intercession*, LMD 27(1971) z. 105, 134-149; V. Raffa, *Le intercessioni di lodi e vespere*, EL 86(1972) 41-60; J. Evenou, *Les prières d'intercession*, LMD 36(1980) z. 143, 107-123; B. Kleinheyer, *Vom Bitten der Glaubenden, w: Gott feiern*, Fr 1980, 159-169; J. Miazek, *Modlitwy błagalne („P.”) w laudesach i niesporach liturgii godzin*, STV 20(1982) z. 1, 173-189; J.B. Molin, *La restauration de la prière universelle, w: Liturgia opera divina e umana*, R 1982, 307-318; V. Raffa, *Le nuove „P.” delle lodi e dei vespere. Appunti per la storia*, tamże 615-645; A. Bugnini, *La riforma liturgica (1948-1975)*, R 1983, 534-545; Cz. Krakowiak, *Modlitwy wstawiennicze i oracje*, AK 101(1983) 77-87; W. Schenk, *Zarys historyczny rozwoju liturgii godzin*, AK 100(1983) 349-357; J. Stefański, *Reforma liturgii godzin według Vaticanum II. Prace redakcyjne*, AK 101(1983) 20-23; J. Janicki, E. Piotrowski, *Elementy składowe liturgii godzin*, w: *Liturgia uświęcenia czasu*, Kr 1984, 121-123; N. Mendecki, *Modlitwa „Osiemnastu błogosławieństw”*, RBL 37(1984) 140-143; R. Iacoangeli, *Questioni letterarie relative alle „P.” della liturgia delle ore*, EL 100(1986) 391-461; J. Baumgartner, *Die „P.” in Laudes und Vesper. Ein zurückgewonnenes Element christlichen Gebetsgutes, w: Lebendiges Stundengebet. Vertiefung und Hilfe*, Fr 1989, 368-397; A. Verheul, *Les oraisons des offices du matin et du soir*, OLP 72(1991) 127-141; W. Głowa, *Modlitwa liturgiczna. Liturgia godzin*, Pr 1996, 147-155; H. Lempa, *Modlitwa codzienna w judaizmie*, WrPT 4(1996) z. 1, 47-61; S. Rosso, *Il segno del tempo nella liturgia. Anno liturgico e liturgia delle ore*, Tn 2002, 447-449; A. Matyszewski, *Liturgia godzin na podstawie „Liberarium Egeriae”*, Anamnesis 9(2003) z. 34, 46-56; K. Swarc, *Błaganie Kościoła w różnych potrzebach w oracjach jutrzni i niesporów okresu zwykłego*, AK 140(2003) 37-49.

Czesław Krakowiak

PRECHTL, Prachtl, Prähtl, Prestl, JAN OSST, imię zak. Józef od św. Teresy, ur. 13 II 1737 w Wiedniu, zm. 17 VI 1799 w Brahiłowie, malarz. Naukę malarstwa pobierał w Wiedniu; ok. 1757 wstąpił do zakonu w Beresteczku; od 1759 przebywał w Kamieńcu Podolskim oraz Brahiłowie; 1787 odwiedził go Stanisław August Poniatowski; kształcił w malarstwie grupę uczniów świeckich. W Polsce znany jest jako malarz zak. – ozdobił obrazami i freskami kościoły oraz klasztor, m.in. Trynitarzy w Beresteczku, Brahiłowie, Kamieńcu Podolskim i Łucku, Dominikanów w Szarawce k. Kamieńca Podolskiego, Bernardynów w Dubnie, obrazami – katedrę w Kamieńcu Podolskim i Łucku oraz kościoły w Hołobach, Płoskirowie, Uszycy, Stanisławowie, Tomaszowie Lubel. i Wilnie (kościół Apostołów Piotra i Pawła w Antokolu) oraz malowidłami ściennymi – pałac Czackich w Boremlu.

Rastawiecki III 372-374; J. Hoppen, *Malarz Jan P. – brat Józef od św. Teresy*, Prace i Materiały Sprawozdawcze Sekcji Historii Sztuki Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie 3(1938-39) 150-155; A. Ryszkiewicz, PSB XXVIII 412-413; A. Bernatowicz, SAP VIII 10-11; W. Kolesnyk, *Widomi Poliaki w historii Winnyczy. Biograficzny słownik*, Winnyca 2007, 596.

Witalij Rosowski

PREDELLA (wł. *predella* podnózek), dolna część → retabulum, spoczywająca na → mensie, często bogato rzeźbiona lub ozdabiana malowidłami.

P. wynosiła nad mensę nastawę oltarzową, eksponując ją optycznie; ukształtowała się w sztuce wł. wraz z rozwojem samego retabulum, które na przełomie XIII i XIV w. zaczęło przybierać coraz bardziej rozbudowane formy (do najwcześniejszych należy p. ołtarza *Maestà* → Duccia di Buoninsegna, 1309-11, Museo dell'Opera del Duomo, Siena); jako podpora ciężkich skrzydeł często uzyskiwała specjalną konstrukcję, znacznie rozszerzającą się ku górze; jej wysokość była zróżnicowana, zwykle wynosiła ok. 1/3, 1/4 lub 2/5 retabulum (od 20 cm do 1 m); odosobnione zjawisko stanowią p. 2-poziomowe (p. ołtarza gł. z katedry w Huesca, Hiszpania); poza Włochami p. występowała także w sztuce hiszp., niem., śląskiej i młp., a największą popularność osiągnęła w XIV i XV w.; w późnym średniowieczu wykształcił się typ p., w której umieszczano hermy relikwiarzowe tworzące otwartą galerię (np. p. poliptyku z 1504 z katedry we Fromborku); p. z umieszczonymi wewnątrz relikwiarzami bądź dekorowane rzeźbą miały często rozsuwane, malowane skrzydła lub zasuw (M. → Grünewald, p. *Ołtarza z Isenheim*, 1512-15, Musée d'Unterlinden, Colmar).

Dekoracja p. miała zawsze ścisły związek z tematyką prezentowaną na retabulum; zazwyczaj ozdabiano ją cyklem malowideł ukazujących wizerunki apostołów, męczenników i proroków, czasem dodatkowo dekorowano motywem kolumn i arkad, tworzących wydzielone pola (np. S. → Martini, p. *Ołtarza św. Katarzyny*, ok. 1320, Museo Nazionale di San Matteo, Piza), sceny narracyjne z życia świętych (np. Martini, p. *Ołtarza św. Ludwika z Tuluzy*, 1317, Museo Nazionale di Capodimonte, Neapol; T. → Gaddi, p. ołtarza ze scenami z życia Jana Apostoła Ewangelisty, 1348-53, Collezione Vittorio Cini, Wenecja, p. *Ołtarza św. Anny z katedry w Kolobrzegu*, 1500-20), cykle ilustrujące życie Jezusa Chrystusa (Duccio di Buoninsegna, p. ołtarza *Maestà*, 1309-11, Museo dell'Opera del Duomo, Siena; p. *Tryptyku z Leśniowa Wielkiego*, 1516) i Matki Bożej (→ Giotto di Bondone i uczniowie, p. *Tryptyku Stefaneschi*, ok. 1315-20, Muzea Wat., Rzym; p. *Ołtarza z Gościszowic*, 1505); w XIV-wiecznych wł. p. pojawiały się także in., oryginalne tematy, np.: sceny z historii karmelitów (P. Lorenzetti, p. poliptyku do kościoła Karmelitów w Sienie, 1329), widoki hist. architektury rzym. (Jacopo di Cione, p. *ołtarza Koronacji Maryi*, 1370-71), sceny z archaniołem → Rafałem przyjmującym rolę anioła stróża (N. di Bicci, p. ołtarza z XV w.).

Od XVI w. znaczenie p. powoli maleje, nadal umieszcza się na niej sceny narracyjne obok coraz częściej powtarzających się ujęć alegor. bądź ornamentów roślinnych; niekiedy jej środek, część przeznaczana na tabernakulum lub traktowano jako miejsce przechowywania liturg. paramentów.

R. Salvini, *The P. from the XIII to the XVI Centuries*, Lo 1960; S.J. Freedberg, J. Cox Rearick, *Pontormo's P. for the S. Michele Visdomini Altar*, BMag 103(1961) 7-14; I.G. Kennedy, *Elsheimer – Two P. from the Frankfurt Tabernacle*, tamże 113(1971) 92-96; A. Preiser, *Das Entstehen und die Entwicklung der P. in der italienischen Malerei*, Hi 1973; J. Gardner, *The Stefaneschi Altarpiece. A Reconsideration*, JWCI 37(1974) 57-103; A.S. Labuda, *P. Filipa Bischofa z kościoła NMP w Gdańsku – problemy późnośredniowiecznej ikonografii śmierci*, w: *Sztuka pobraża Bałtyku*, Wwa 1978, 203-227; J. Cannon, *Simone Martini, the Dominicans and the Early Sienese Polyptych*, JWCI 45(1982) 69-93; R. Wilkins Sullivan, *The Anointing in Bethany and Other Affirmations of Christ's Divinity on Duccio's Back P.*, AB 67(1985) 32-50; J. Cannon, *Pietro Lorenzetti and the History of the Carmelite Order*, JWCI 50(1987) 18-28; D. Gordon, *The „Missing” P. Panel from Pesellino's Trinity Altar-Piece*, BMag 138(1996) 87-88.

Jowita Jagła

PREDESTYNACJA (gr. *proorismos*, łac. *praedestinatio*), w chrześc. teologii przeznaczenie determinujące przyszłe wydarzenia, wybranie do wiecznego → zbawienia (→ niebo) lub odrzucenia i potępienia (→ piekło) na mocy odwiecznej woli i woli Bożej (→ łaska), stanowi element → światopoglądu, wierzeń rel. oraz filoz. teorii.